

Valtioneuvoston oikeuskansleri

kirje Dnro 411/1/03

SELVITYS

Oikeusministeriö lausuu kunnioittavasti asiassa seuraavaa.

Juha Teivonen on oikeuskanslerinvirastoon toimittamassaan kirjoituksessa kiinnittänyt huomiota siihen, että äänestyskopit ovat liian matalia. Juha Teivosen mukaan vaalisalaisuus oli vaarassa, kun siitä minne äänestäjän pää on kääntynyt, silloin kun hän äänestyskopin sisäpuolelle kiinnitetystä ehdokaslistojen yhdistelmästä tarkistaa ehdokkaansa numeron, voidaan päätellä, mitä puoluetta hän äänestää.

Vaalilain (714/1998) 70 §:ssä säädetään, että vaalilautakunnalla on äänestyspaikalla käytettävänä sellaiset äänestyskopit äänestysmerkinnän tekemistä varten, jotka turvaavat vaalisalaisuuden säilymisen. Äänestyskopit hankkii tai valmistuttaa kunta. Ne ovat kunnan omaisuutta. Ennakkoäänestystä koskevassa vaalilain 58 §:n 2 momentissa säädetään, että äänestysmerkintä on tehtävä äänestyskopissa tai muutoin siten, että vaalisalaisuus säilyy. Vaalipäivän äänestystä koskevassa vaalilain 76 §:n 2 momentissa säädetään, että äänestysmerkintä on tehtävä äänestyskopissa siten, että vaalisalaisuus säilyy.

Oikeusministeriö on vaalilain 195 §:n nojalla antanut vaaliviranomaisille määräyksiä ja ohjeita vuoden 2003 eduskuntavaaleja varten. Vaaliohjeissa numero 4 ”Ennakkoäänestys kotimaan yleisessä ennakkoäänestyspaikassa” sivulla 12 vaalitoimitsijoita ohjeistetaan siitä, että vaalisalaisuuden turvaamiseksi äänestäjän on voitava täyttää äänestyslippunsa rauhassa ja muiden katseilta suojassa. Tässä tarkoituksessa ennakkoäänestyspaikkaan on hankittava yksi tai useampi äänestyskoppi. Sivulla 12 on ohjeistus siitä, että äänestyskoppien sijoittamisessa on erityisesti kiinnitettävä huomiota vaalisalaisuuden säilymiseen ja myös siihen, että valaistus äänestyskopissa on riittävän hyvä. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että äänestyskoppien välit ovat riittävän suuria, jotta kulku kuhunkin koppiin voi tapahtua häiritsemättä muissa kopeissa olevia äänestäjiä. Äänestyskoppeja ei pidä sijoitella siten, että kulku koppeihin tapahtuu muiden koppien takaa. Sivulla 17 vaalitoimitsijoita on ohjeistettu siitä, että äänestäjää on kehotettava menemään äänestyskoppiin ja tekemään äänestysmerkintä äänestyslippuun niin, että vaalisalaisuus säilyy. Äänestyskopissa ei samalla kerralla saa olla kuin yksi äänestäjä.

Vaaliohjeissa numero 1 ”Kunnan keskusvaalilautakunnan tehtävät” sivuilla 14 ja 15 kunnan keskusvaalilautakuntaa on ohjeistettu seuraavasti: ”Äänestyskoppien, joissa äänestysmerkintä tehdään, hankkimisesta ja niistä aiheutuvista kustannuksista vastaa kunta. Äänestyskoppien tulee olla sellaiset, että vaalisalaisuuden säilyminen turvataan. Äänestyskoppien toimittamisesta ennakoäänestyspaikkaan vastaa kunnan keskusvaalilautakunta.

Oikeusministeriö ei tietävästi koskaan ole antanut yksityiskohtaisia äänestyskoppien suunnittelu- ja valmistusohjeita. Niitä ei selvityksensä mukaan ole myöskään Suomen Kuntaliitto antanut. Vammaisten ja laitoksissa olevien äänestysmahdollisuuksien parantamista selvittänyt toimikunta (Komiteamietintö 1986:13) ei mietinnössään ole käsitellyt äänestyskoppeja. Äänestyskopit ovat perinteistä mallia, joissa äänestyslippu täytetään seisten. Siitä, miten korkeita äänestyskoppien tulee olla, ei ole annettu ohjeita. Äänestyskopit ovat kokoon taitettavia, jotta ne veisivät mahdollisimman vähän tilaa vaalien väliaikoina säilytettäessä. Äänestyskopit ovat takaa avoimia. Siitä, että äänestyskopit olisivat liian matalia, ministeriölle ei ole aikaisemmin tullut ilmoituksia. Asia ei myöskään ole ollut esillä vaaliviranomaisille järjestetyissä koulutustilaisuuksissa eikä muutoinkaan.

Vaaliohjeissa numero 4 sivuilla 12 ja 13 on annettu ohjeita ehdokaslistojen yhdistelmien sijoittelusta. Sen vaalipiirin ehdokaslistojen yhdistelmä, jossa ennakoäänestyspaikka on, tulee kiinnittää äänestyskopin sisäpuolelle. Yhdistelmää voidaan pitää myös muutoin äänestäjien nähtävillä, esimerkiksi ennakoäänestyspaikan seinillä niissä kohdin, joissa äänestäjät tulevat sisään tai odottavat vuoroaan. Muiden vaalipiirien ehdokaslistojen yhdistelmät (14) on asetettava nähtäville siten, että äänestäjät voivat niihin vaivattomasti tutustua. Äänestyskopin ulkoseinälle ehdokaslistojen yhdistelmiä ei saa kiinnittää.

Ehdokaslistojen yhdistelmä on yksipuolinen painoarkki. Ehdokaslistat ryhmitellään vasemmalta oikealle, ensin puolueet, sitten yhteislistat ja lopuksi yksittäiset valitsijayhdistykset, jotka sijoitetaan yhdistelmään sukunimen mukaiseen aakkosjärjestykseen allekkain. Puolueiden järjestys arvotaan siten, että ensiksi arvotaan vaaliliittoon kuulumattomien puolueiden ja vaaliliittojen keskinäinen järjestys, sitten vaaliliiton sisällä sen muodostaneiden puolueiden keskinäinen järjestys. Jos puolueita, vaaliliittoja ja yhteislistoja on niin paljon, että niiden ryhmittely vasemmalta oikealle oleellisesti häiritseisi yhdistelmän luettavuutta, ne tai osa niistä voidaan ryhmitellä yhdistelmään arvonnalla mukaisesti järjestystä noudattaen myös allekkain.

Pirkanmaan vaalipiirissä, johon Ylöjärven kunta kuuluu, vuoden 2003 eduskuntavaalien ehdokaslistojen järjestys ehdokaslistojen yhdistelmässä oli vasemmasta reunasta alkaen seuraava: Kansallinen Kokoomus r.p. (18 ehdokasta), Rauhan ja Sosialismin Puolesta – Kommunistinen Työväenpuolue r.p. (2 ehdokasta), Suomi Nousee – Kansa Yhdistyy r.p. (2 ehdokasta), Eläkeläiset Kansan Asialla r.p. (4 ehdokasta), Suomen Keskusta r.p. (18 ehdokasta), Muutosvoimat Suomi r.p. (17 ehdokasta), Vihreä liitto r.p. (18 ehdokasta), vaaliliitossa olleet Perussuomalaiset r.p. (8 ehdokasta), Liberaalit r.p. (5 ehdokasta), Kirjava ”Puolue” – Elonkehän Puolesta – KIPU r.p. (4 ehdokasta) ja Yhteisvastuu puolue r.p. (1 ehdokas), sitten Suomen Kommunistinen Puolue r.p. (18 ehdokasta), Vasemmistoliitto r.p. (18 ehdokasta), Suomen Kansan Sinivalkoiset r.p. (8 ehdokasta), Suomen Sosialidemokraattinen Puolue r.p. ja Suomen Kristillisdemokraatit (KD) r.p.

Ministeriön käsityksen mukaan käytössä olevat äänestyskopit ovat olleet sellaisia, että ne turvaavat vaalisalaisuuden. Ylöjärven kunnan keskusvaalilautakunnalta hankitusta selvityksestä ja Juha Teivosen kantelusta käy kuitenkin ilmi, että kyseisellä äänestysalueella käytössä ollut äänestyskoppi ilmeisesti ei ollut riittävän korkea.

Ministeriö tulee ennen seuraavia vaaleja kiinnittämään kuntien keskusvaalilautakuntien huomiota siihen, että vaalisalaisuuden turvaamiseksi äänestyskoppien tulee olla myös riittävän korkeita ja siihen, että pyörätuolia käyttäviä varten tulisi olla sellainen äänestyskoppi, jossa äänestäjä voi muiden katseilta suojattuna turvallisesti täyttää äänestyslippunsa.

Asiakirjat palautetaan.

Osastopäällikön sijainen
Vaalijohtaja Jarmo Törneblom

Kehittämispäällikkö Arto Jääskeläinen

LIITTEET Palautettavat asiakirjat
Ylöjärven kunnan keskusvaalilautakunnan selvitys
Suomen Kuntaliiton kirje